

Monika Jamborová

jamborova@mail.muni.cz

kanc. 609, KH Út. 9:30-11:00

Problém překonávání sociálně ekonomické zaostalosti rozvojových zemí 1. část

Zařazení tématu v rámci globálních problémů

9,10 Problém překonávání sociálně ekonomické zaostalosti rozvojových zemí

- Charakteristické rysy a indikátory socioekonomické zaostalosti rozvojových zemí
- Teoretické koncepce překonávání socioekonomické zaostalosti
- Cesty jejího překonávání
- Snahy o společný postup rozvojových zemí

11 Mezinárodní zadluženost jako globální problém

Obsah následujících tří přednášek:

21.4. Socioekonomická zaostalost

- Vyjasnění základních pojmů
- Historie náhledů na příčiny a řešení sociálně ekonomické zaostalosti rozvojových zemí

28.4. Socioekonomická zaostalost

- Problém změn mezinárodních ekonomických vztahů
- Současný náhled na příčiny a řešení chudoby

5.5. Globální problém zadluženosti RZ

Struktura přednášky

1. Vyjasnění základních pojmů
 - socioekonomická zaostalost - rysy a indikátory
 - chudoba
 - rozvojová země
 - rozvoj
2. Teoretické koncepce jejího překonávání
 - jejich vývoj v čase – náhledy na rozvoj a jejich geneze
 - rozvojové teorie
 - politický a ekonomický vývoj v RZ po WW2
 - snahy o společný postup rozvojových zemí

Literatura

J. Williamson: [Did the Washington Consensus Fail?](#)

J. Stiglitz: Jiná cesta k trhu - v knihovně

[Přednáška Teda Roslinga o mýtech o RZ](#)

Socioekonomická zaostalost

- řada dimenzí a indikátorů
- ekonomické X mimoekonomické

Ekonomické	Mimoekonomické
Postavení rozvojového světa v globální ekonomice – podíl na světovém HDP	očekávaná délka života
% populace žijící pod hranicí chudoby -	incidence podvýživy
incidence chudoby	míra porodnosti
Struktura ekonomiky	míra gramotnosti
Podíl zahraničního obchodu na HDP	kojenecká míra úmrtnosti
Podíl primární produkce na ZO	% populace s přístupem k čisté vodě
Příjem na hlavu	imunizace
...	incidence HIV/AIDS
	...

Základní pojmy

- chudoba
- rozvojová země
- rozvoj

"Poverty has no causes. Only prosperity has causes... Poverty can be overcome only if the relevant economic processes are in motion."
(economist Jane Jacobs)

Základní pojmy - chudoba

- absolutní X relativní
- nová! všeobecně uznávaná **hranice extrémní** (absolutní) **chudoby**:

denní příjem < **1,25** USD na základě parity kupní síly roku 2005

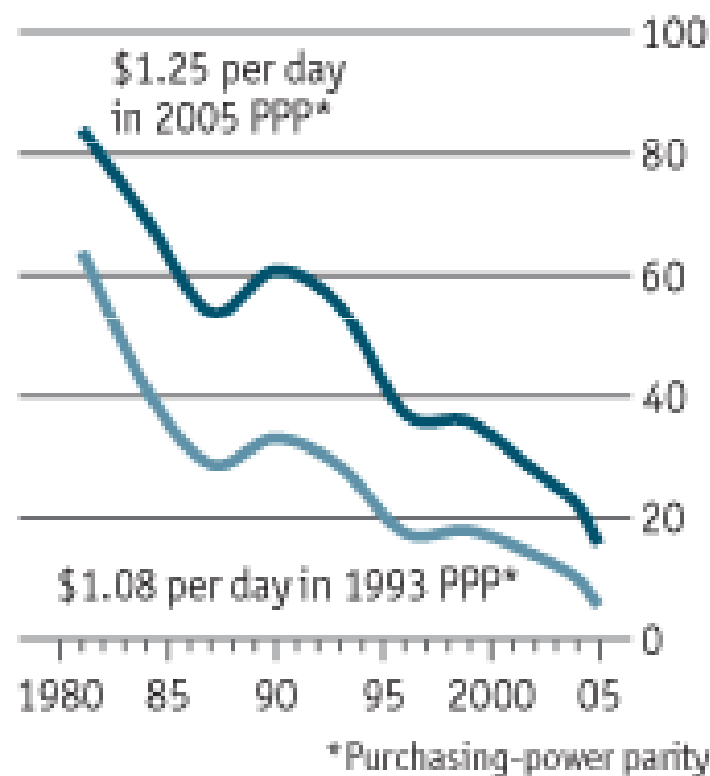
- **hranice chudoby (moderate poverty)**:

denní příjem < **2** USD na základě parity kupní síly roku 2005

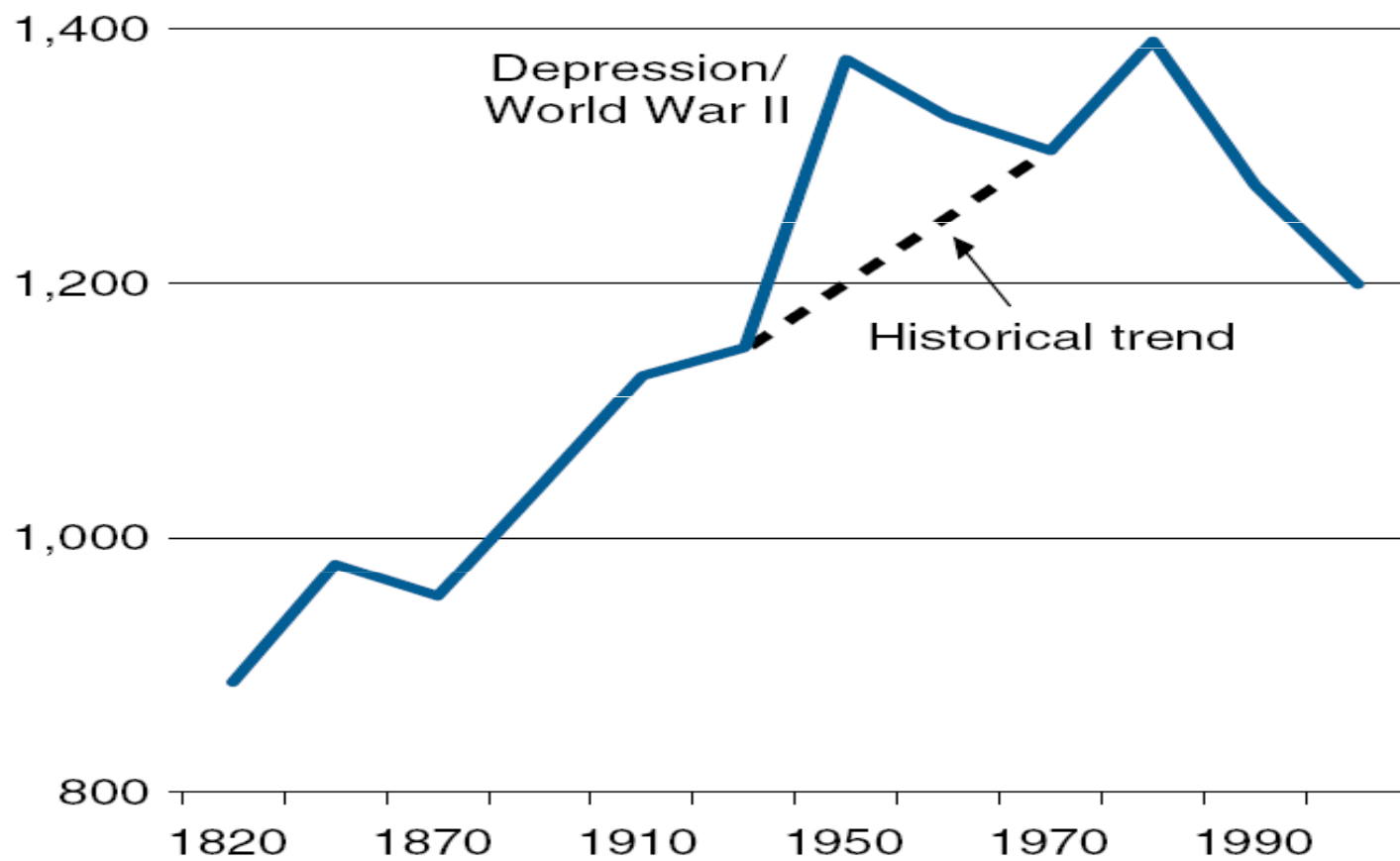
Chudoba – současný stav

- incidence chudoby trvale klesá, ale krize a metodologie
- extrémní chudoba - cca jedna miliarda X 1,4 mld. (téměř 2mld. v 1980)
- chudoba – cca 2,6 miliardy (změna mezi lety 1990 a 2002 „jen“ 40 milionů)
- empirická vazba na ostatní socioekonomické indikátory

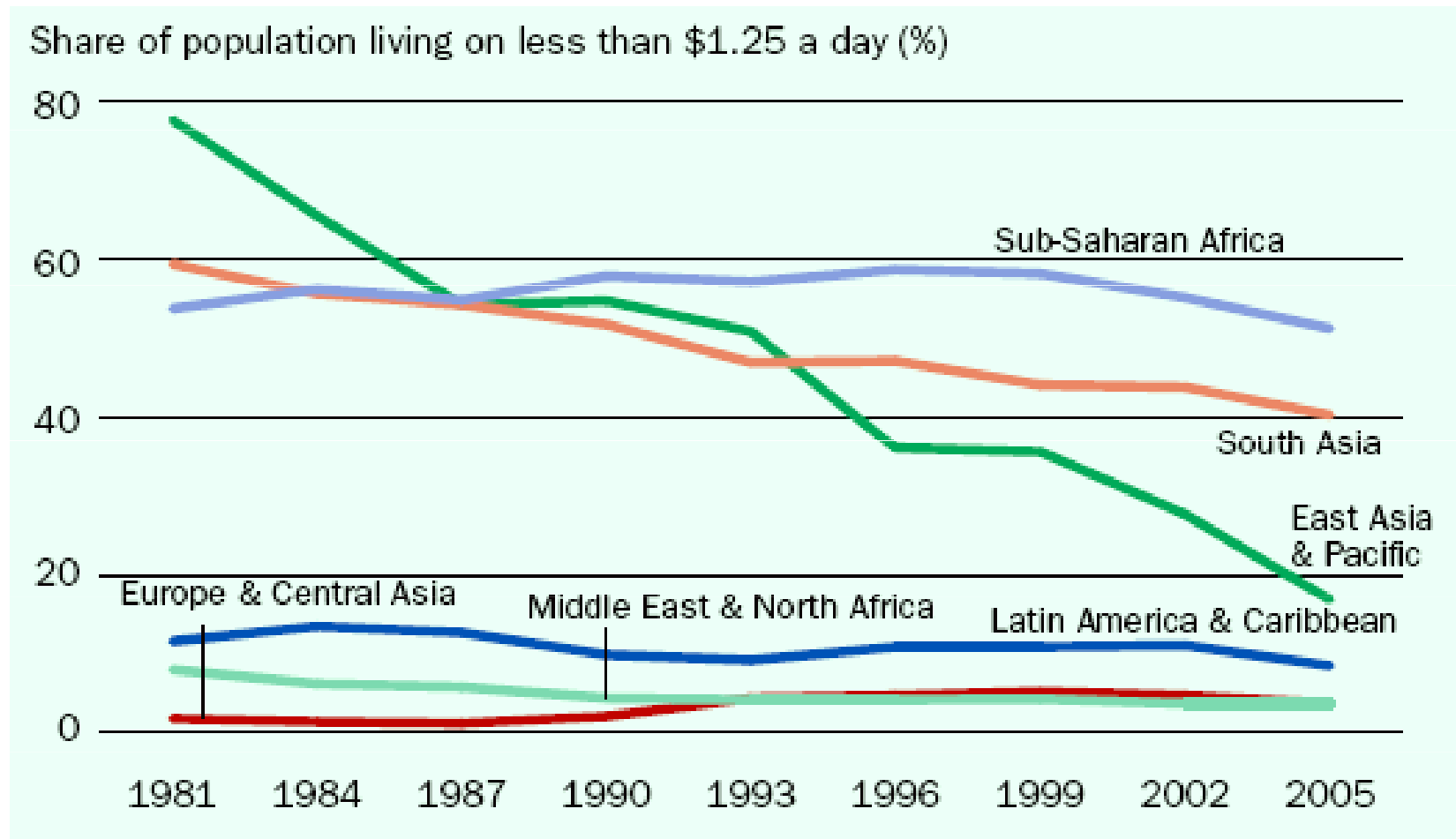
China's poverty rate,
% below international poverty line

Vývoj chudoby

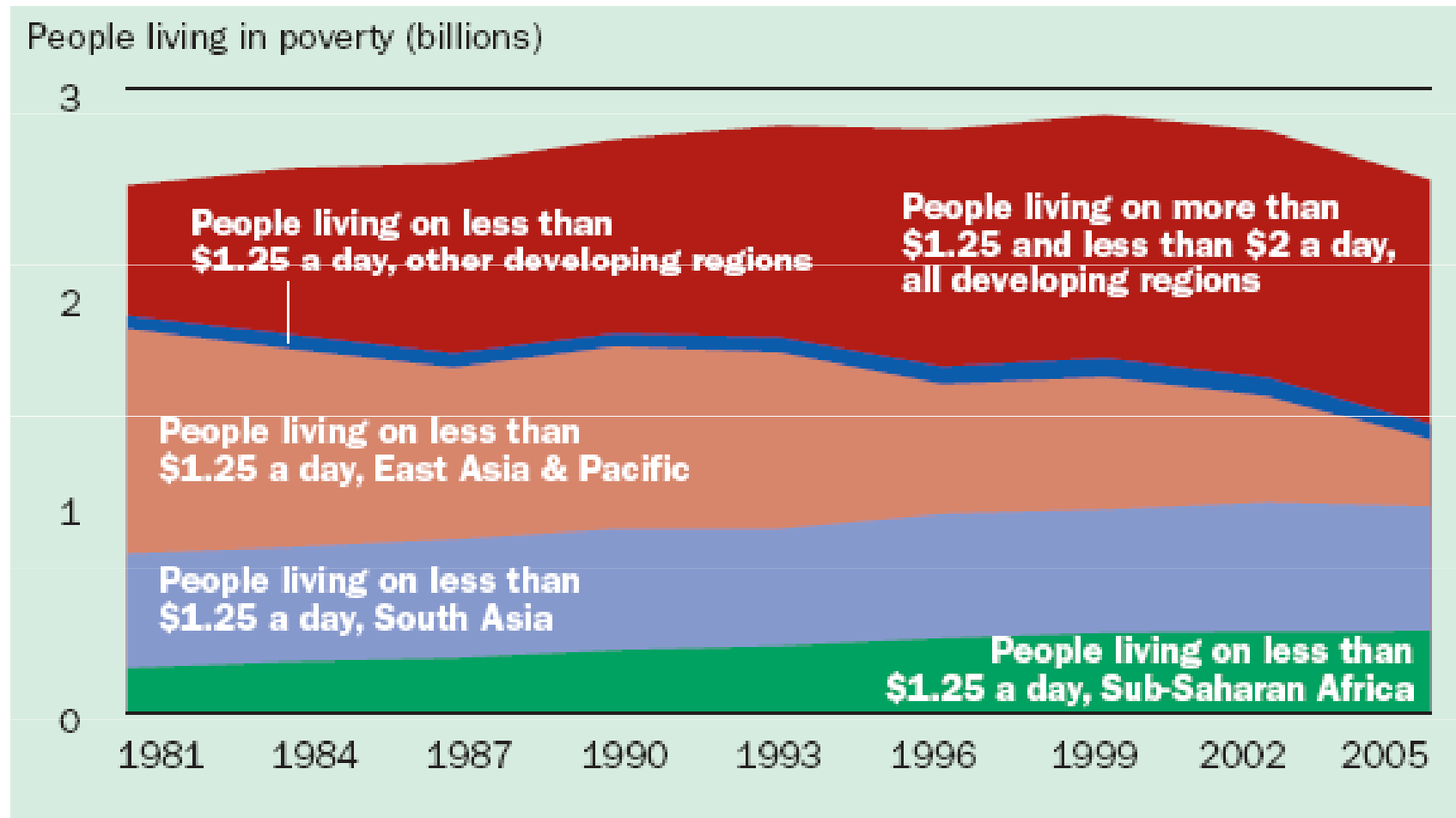

Extrémní chudoba – současný stav

Zdroj: World Development Indicators 2008

Chudoba – současný stav

Zdroj: World Development Indicators 2008

Základní pojmy – rozvojová země

- dnes už téměř bezobsažný pojem
- bipolarita – země třetího světa
- globální Jih a Sever
- historický přístup UNCTAD
- „least developed countries“ dle OSN
- emerging markets dle investičních indexů
JPMorgan Chase (EMBI) nebo Morgan Stanley
(MSCI)
- World Trade Organisation

Základní pojmy – rozvojová země

Přístup Světové banky:

Kategorie	2007 GNI per capita
Země s nízkým důchodem	935USD a méně
Země s nízkým středním důchodem	936 – 3705USD
Země s vyšším středním důchodem	3706 – 11455USD
Země s vysokým důchodem	11456USD a více

Přístup OSN HDI:

Kategorie	hodnota HDI
Nízký rozvoj	pod 0,5
Střední rozvoj	0,5 – 0,8
Vysoký rozvoj	nad 0,8

Společné charakteristiky

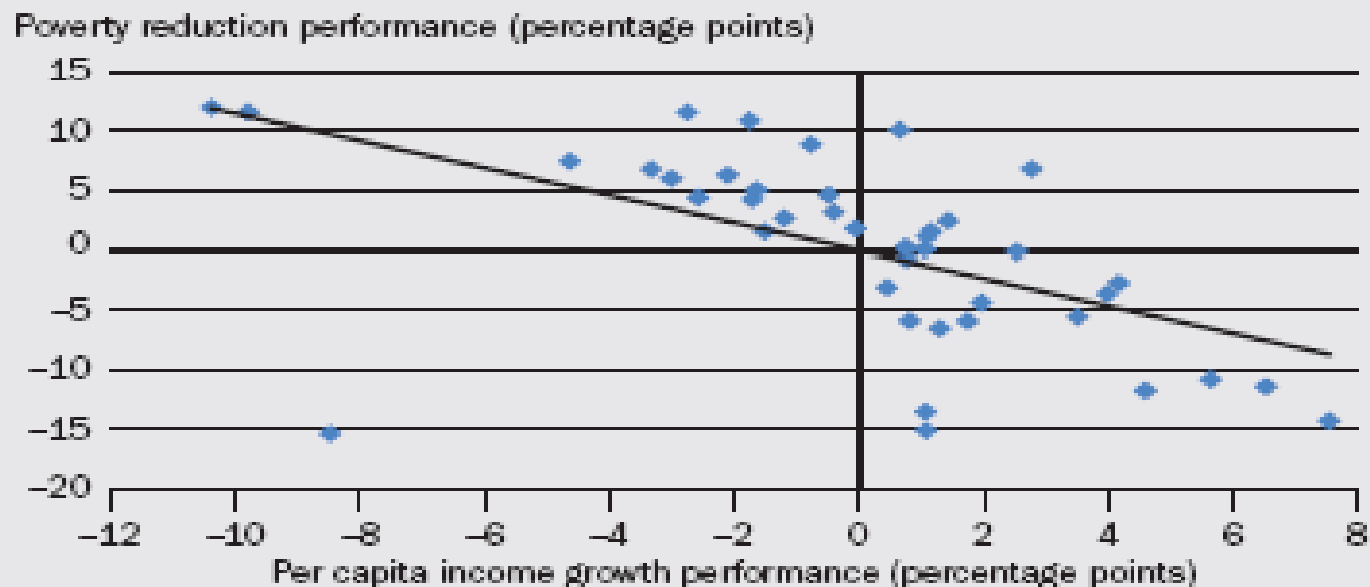
nízký příjem na hlavu
vysoký přírůstek populace
vysoká nezaměstnanost
vysoká incidence chudoby
velká příjmová nerovnost
většina pracovní síly je zapojena do zemědělství nebo šedé ekonomiky
nízký podíl exportu na HDP a v něm převládající primární komodity
vysoký podíl veřejných výdajů na HDP
období vysoké inflace
nestabilní bankovní sektor
omezená směnitelnost měny, pegging, finanční účet PB neliberalizován
korupce

Základní pojmy – rozvoj

- ekonomický rozvoj X růst
- ekonomická úroveň, ale i širší charakteristiky

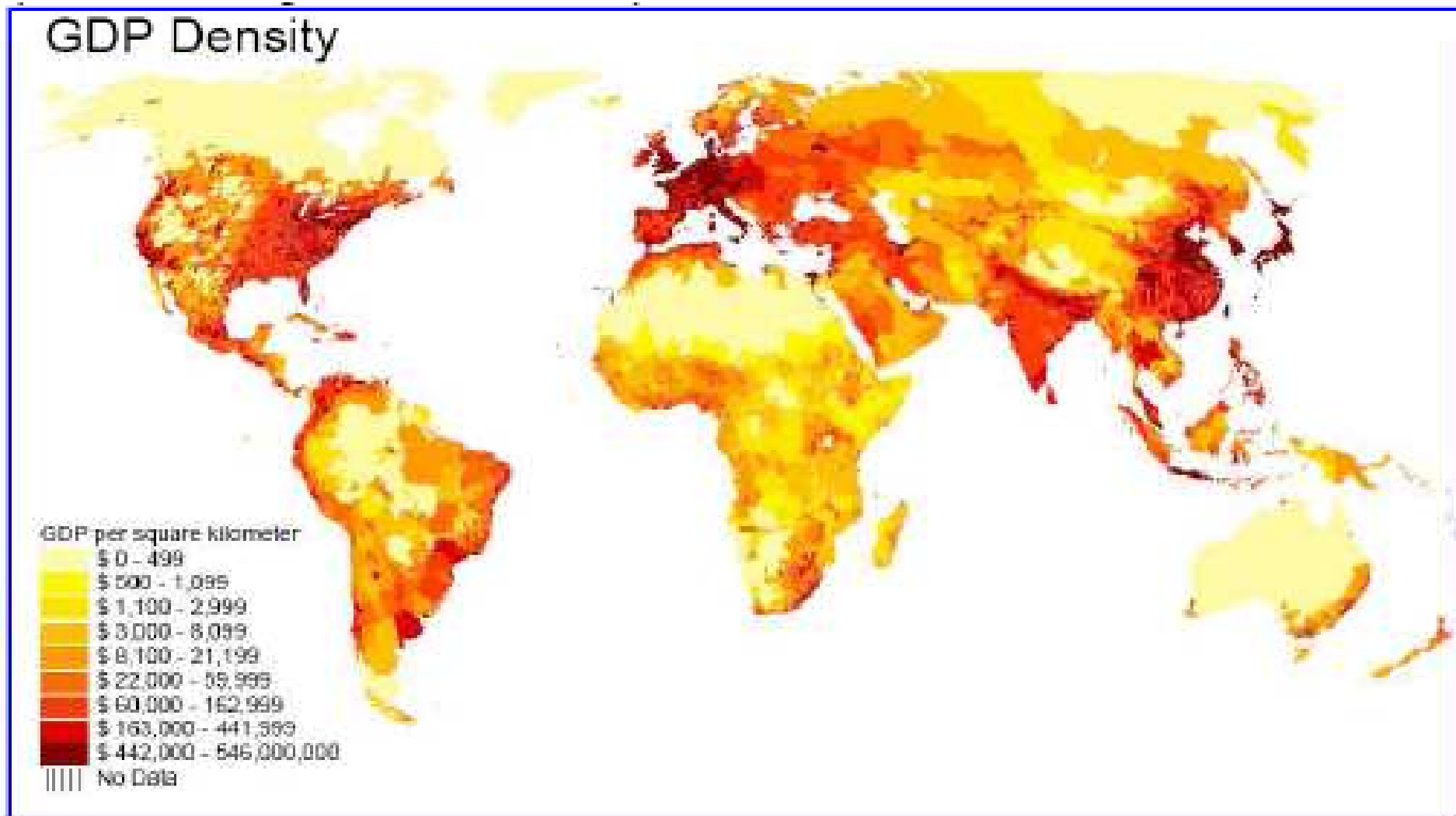
Poverty reduction and per capita income growth performances are correlated

11

Note: Based on 41 country observations. Performance is the difference between actual rate of change and average rate of change of countries starting from similar positions in poverty rates or per capita incomes.
Source: World Bank staff calculations.

Ekonomický růst a rozvoj

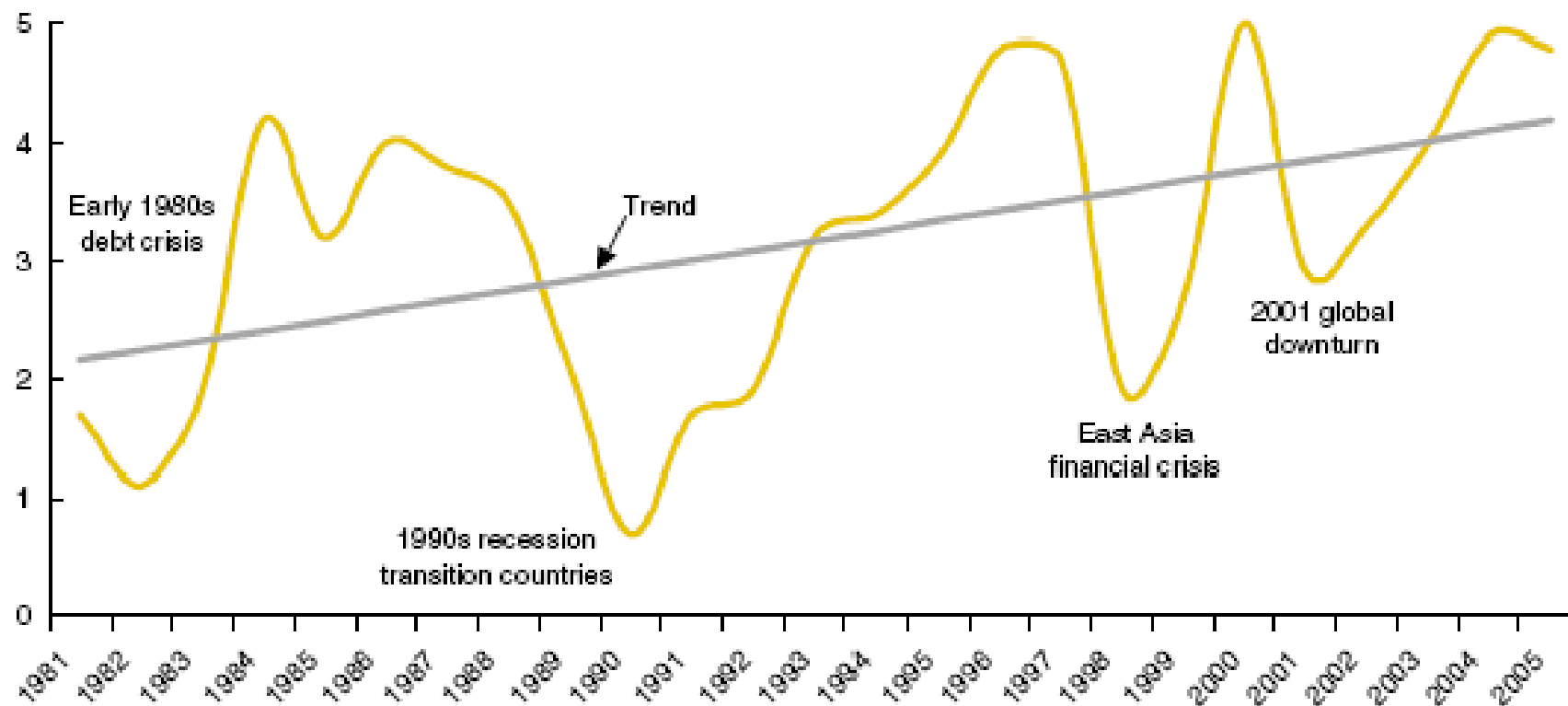

Zdroj: www.visualisingeconomics.com

Ekonomický růst a rozvoj

Figure 1.22 Developing countries are on track toward long-term growth

GDP growth, percent per annum, 1981–2005

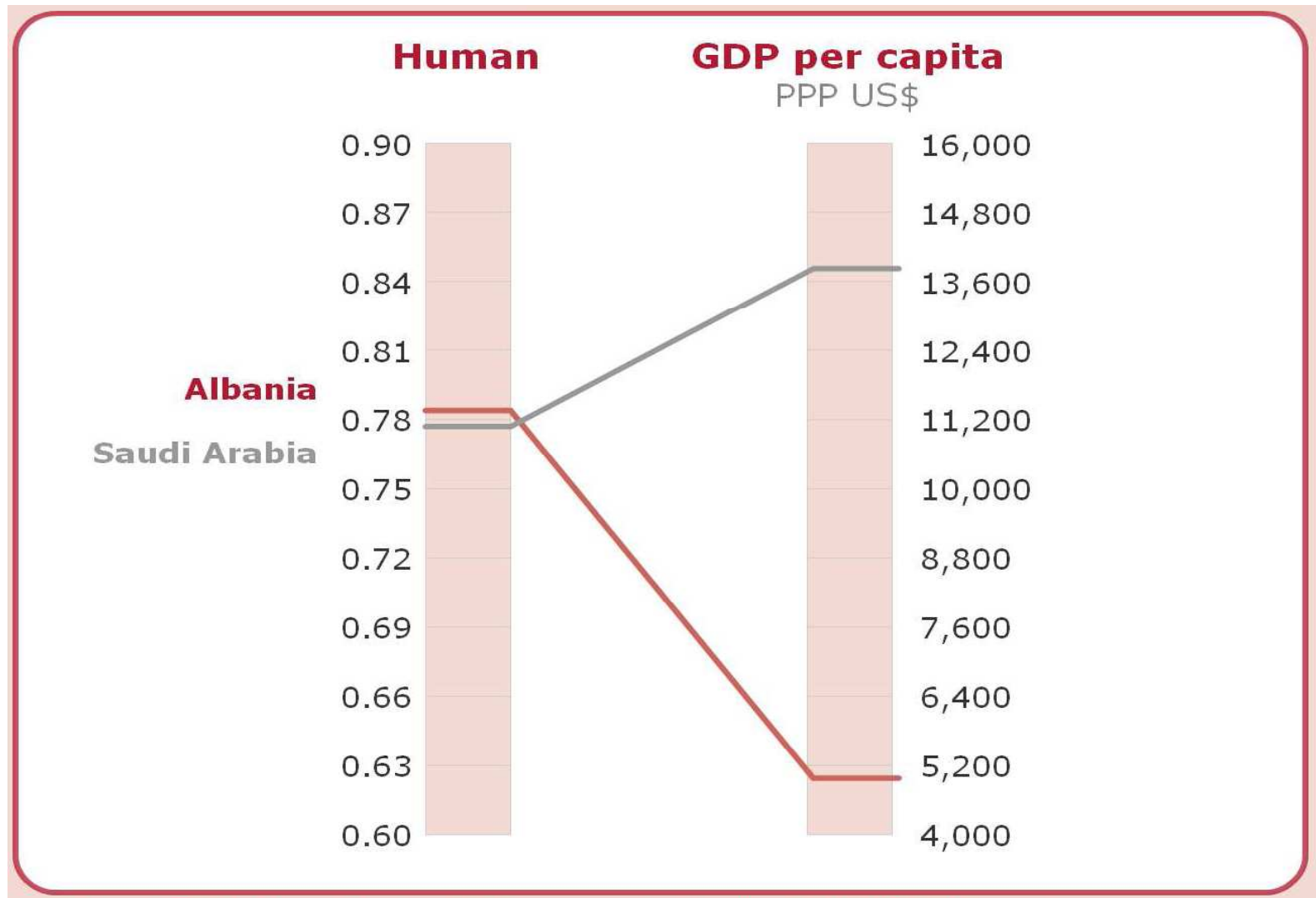
Source: World Bank data and projections.

Human Development Index

- publikuje UNDP – Human Development Report
- index vyvinut v roce 1990 skupinou ekonomů (Amartya Sen)
- Vazba mezi ekonomickou úrovní a lidským rozvojem
- Trendy HDI

;

HDI versus GDP

Struktura přednášky

1. Vyjasnění základních pojmů
 - socioekonomická zaostalost - rysy a indikátory
 - chudoba
 - rozvojová země
 - rozvoj
2. Teoretické koncepce jejího překonávání
 - jejich vývoj v čase – náhledy na rozvoj a jejich geneze
 - rozvojové teorie
 - politický a ekonomický vývoj v RZ po WW2
 - snahy o společný postup rozvojových zemí

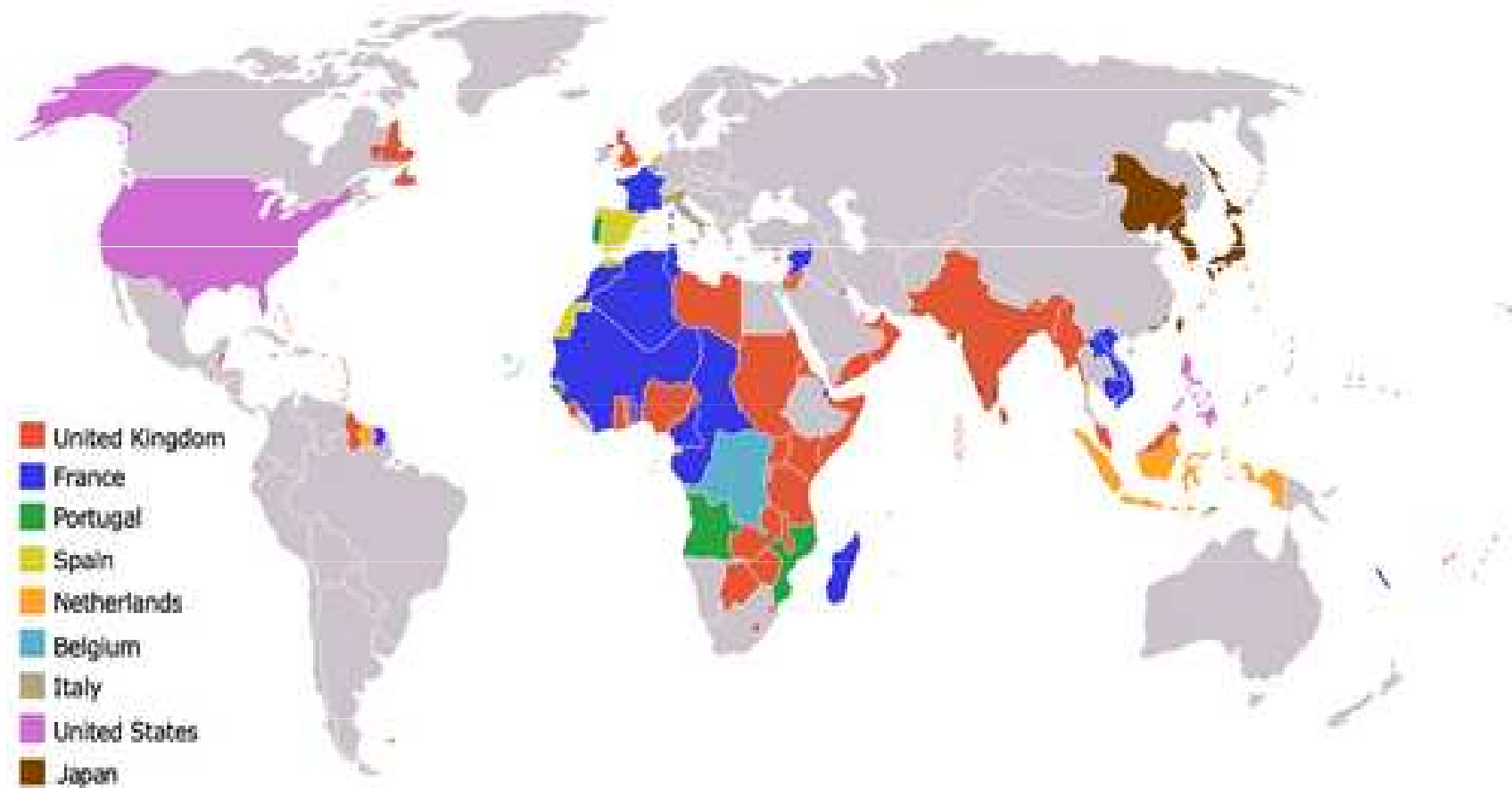
Vývoj náhledů na rozvoj

Dekáda	Rozvojové teorie
1950s	Teorie modernizace Strukturalismus
1960s	Teorie modernizace Teorie závislosti
1970s	Neo-malthusiánské teorie Basic needs
1980s	Neoliberální teorie
1990s	Koncept udržitelného rozvoje Neokolonialismus
2000s	Globalizace

Zdroj: K. Willis – Theories and Practices of Development

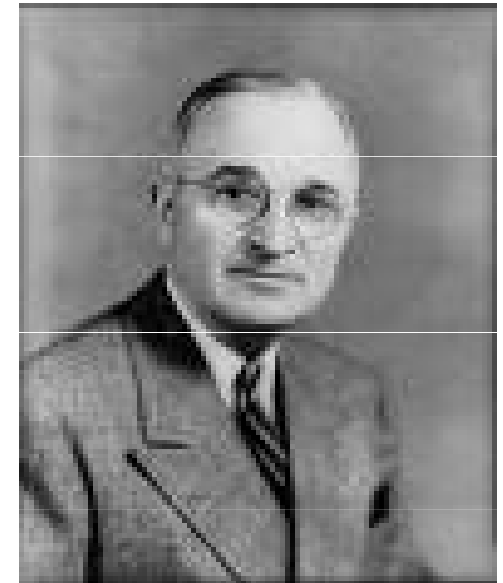
Období po 2. světové válce

- rozmach národněosvobozeneckých hnutí v koloniích

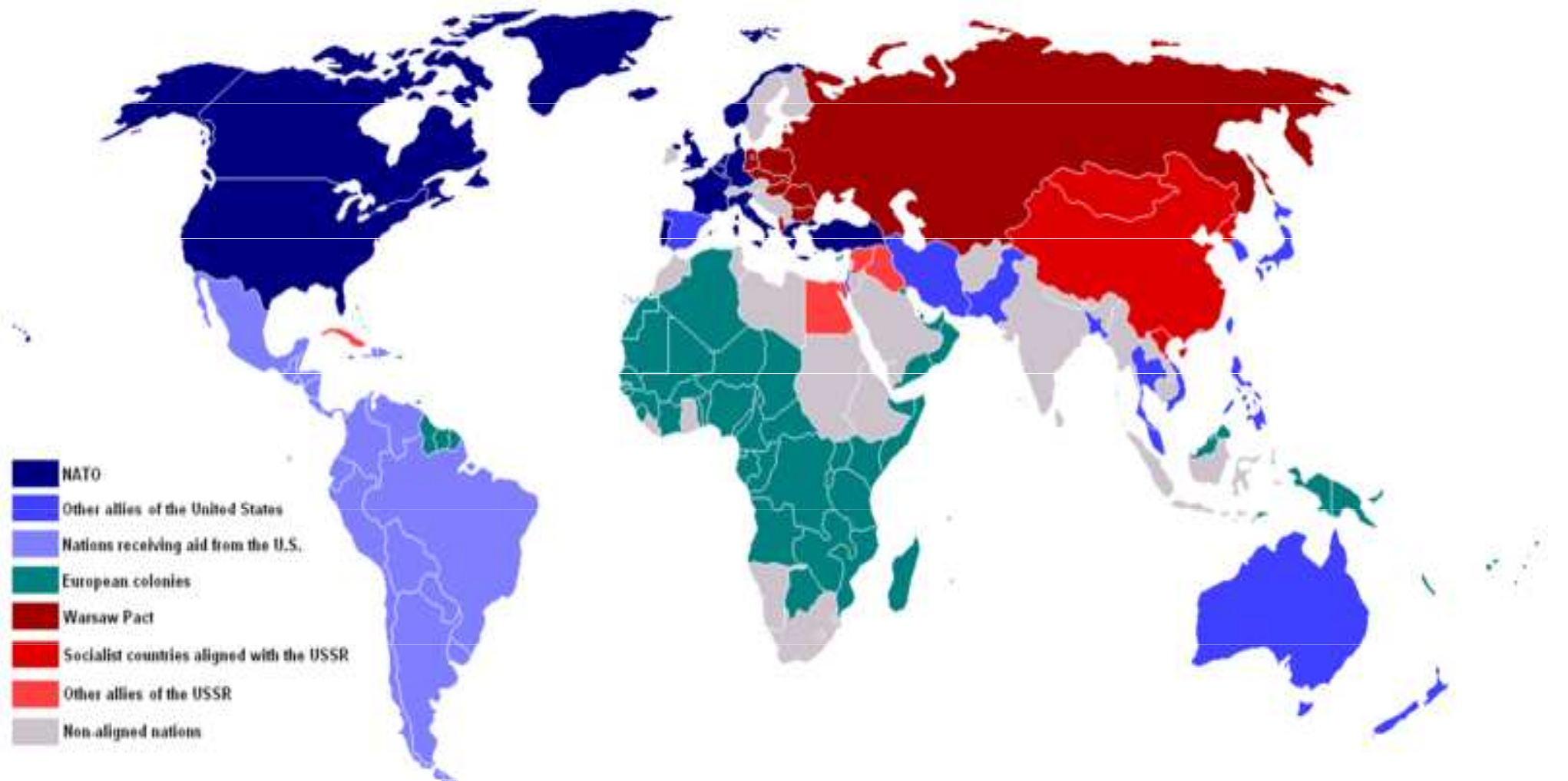
Období po 2. světové válce

Poprvé v historii, lidstvo má prostředky zmírnit utrpení chudých... Myslím, že bychom měli umožnit mírumilovným lidem na celém světě sdílet naše znalosti a technologie a pomoci jim tak k lepšímu životu..."

Harry Truman, 1949

Bipolarita – rok 1959

Náhledy na rozvoj 50s/60s - obecně

- Státní intervencionismus – keynesiánství
- Inspirace socialismem – státní plánování
- To, co rozvojovým zemím schází je kapitál (Harrod-Domar model, model dvojité mezery)
- rozvojová pomoc
 - zejména do fyzické infrastruktury
 - silně politická dimenze

1960s – „Development era“

- Dekolonizace
 - Konference v Bandungu
- 1. rozvojová dekáda OSN
 - Program OSN pro rozvoj (UNDP)
 - Deklarace Valného shromáždění o poskytnutí nezávislosti všem koloniálním národům - 1960
- Vznik mezinárodních rozvojových organizací
 - Interamerická rozvojová banka – 1959
 - Mezinárodní rozvojová agentura (IDA) v rámci WB – 1960
 - Výbor OECD pro rozvojovou pomoc (DAC) – 1961
 - Skupina 77
- Vymýcení chudoby je otázkou několika let...

Teoretické náhledy 1950s/60s

1. Marxismus (neomarxismus) a socialismus
2. Teorie dependence
3. Strukturalismus
4. Modernizační teorie
5. Začarované kruhy – pasti chudoby
6. Teorie jádro-periferie (Teorie periferní ekonomiky)

(Neo)marxistické teorie

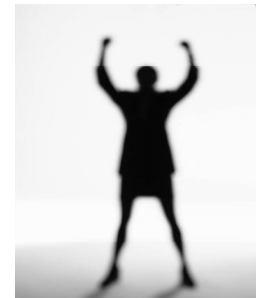
- Kapitalismus je jen dočasný
- Imperialismus je vyšší formou kapitalismu
- Obojí založeno na vykořisťování

Neomarxismus

- Mízí důraz na kolonialismus, zdrojem vykořisťování teď globální monopoly (nadmárodní společnosti)

Dependistas

- Navázali na marxistické ideje
- Tržní hospodářství a i celé světové hospodářství je založeno na závislosti chudých na bohatých a vykořisťování

Strukturalismus

- Lat. Amerika, Paul Prebisch
- Současné chápání rozvoje je eurocentrické a nevhodné pro země Latinské Ameriky, které mají jiné rysy
- Volný mezinárodní obchod pro ně není vhodný → ISI strategie + silná role státu
- Boj proti latifundiím

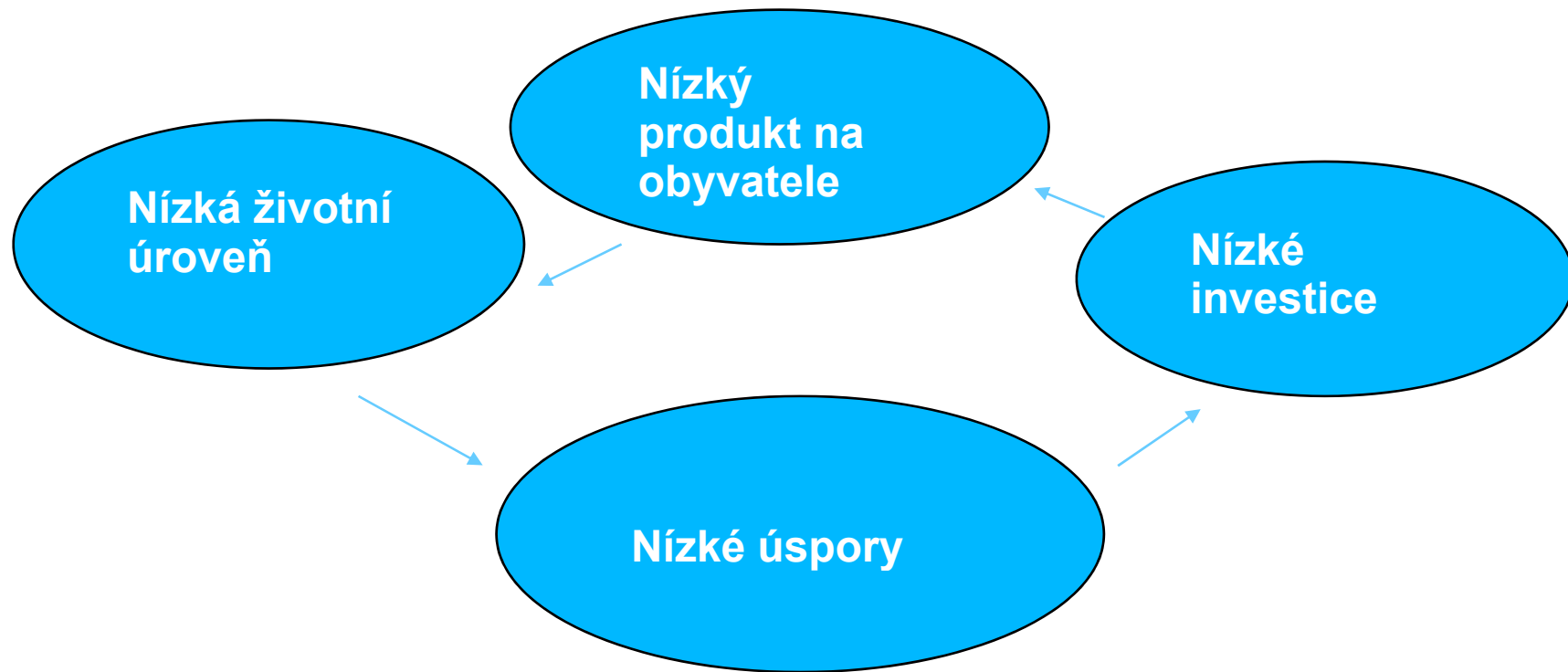
Teorie modernizace

- Nutno nastartovat industrializaci
- Nové technologie
- Urbanizace
- Rostow – *The Stages of Economic Growth*

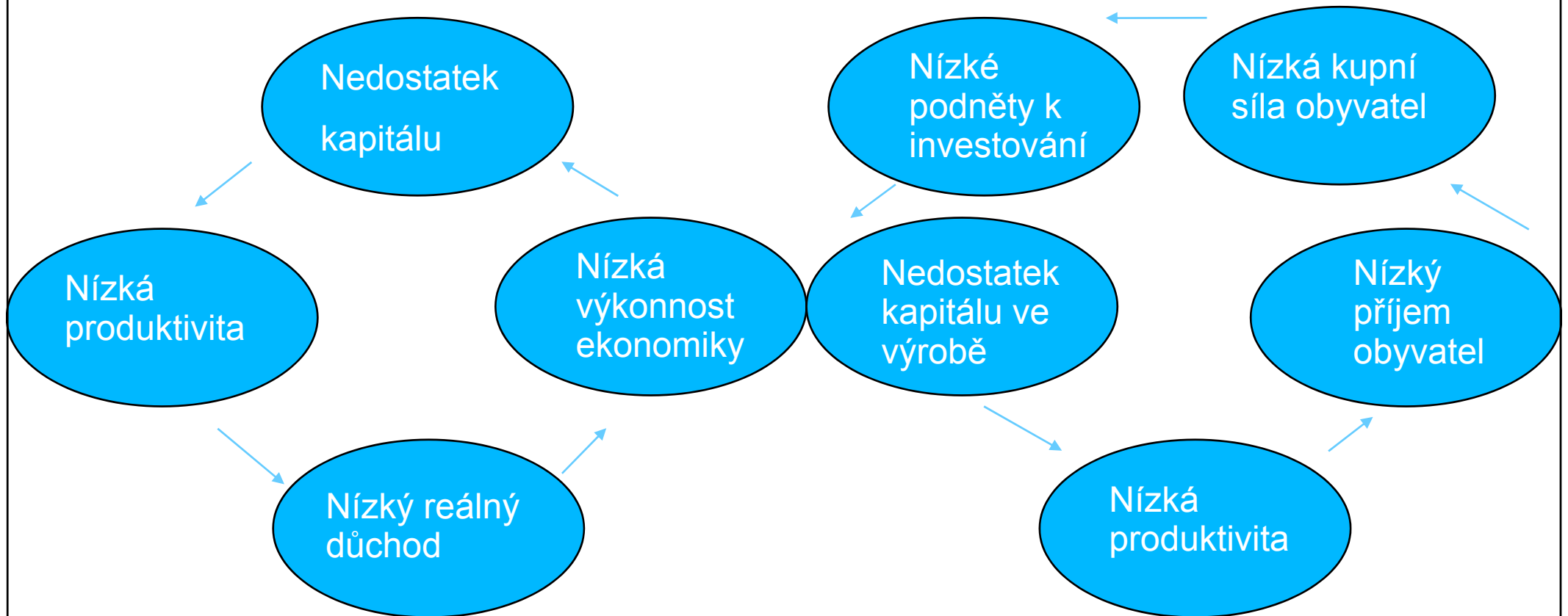
Začarované kruhy chudoby

- Začarované kruhy chudoby/pasti chudoby
- R. Nurkse, H. Liebenstein, R. Nelson - 1950s
- Začarovaný kruh chudoby – verze jednoho kruhu

Začarované kruhy chudoby

- Začarovaný kruh nedostatku kapitálu – nízká nabídka a poptávka po kapitálu

Nový mezinárodní ekonomický řád

- Přijat 1974 Valným shromážděním OSN
- Obsahoval řadu závazků mezinárodního společenství směrem k zlepšení pozice rozvojových zemí ve světovém hospodářství
 - úplná dekolonizace
 - navýšení rozvojové pomoci
 - plná suverenita zemí při disponování svými VF
 - zajištění „spravedlivých cen“
 - preference v ZO... (více Židek: Dějiny Světového Hospodářství)
- Neúspěch, dnes negociace RZ v rámci WTO

Rozvojové dekády OSN

Cíl	Rozvojová dekáda OSN		
	První (60s)	Druhá (70s)	Třetí (80s)
Tempo ekonomického růstu	5	6	7
Tempo růstu obyvatel		2,5	2,5
Tempo růstu HDP p.c.		3,5	4,5
Tempo růstu vývozu		7	7,5
Tempo růstu dovozu		-7	8
Tempo růstu zpracovatelského průmyslu		8	9
Tempo růstu zemědělství		4	4
Podíl investic na HDP		20	28
Podíl kapitálu na tvorbě HDP		20	24
Podíl finančních transferů/HDP vyspělých zemí	1	1	1
Podíl rozvojové pomoci/HDP vyspělých zemí		0,7	0,7

Zdroj: International Development Strategy for the Third UN Development Decade, 1981

Sedmdesátá léta

Konec „zlatého období růstu“

Potravinová krize

Ropné šoky – Jom Kippur a Iránská revoluce

Celosvětová recese

Zpochybnění dosavadních náhledů na hospodářství

Konzervativní obrat přelom 70s/80s

- Reaganomika, Tatcherismus
- Dluhová krize a mnoho dalších makroekonomických nerovnováh v RZ
- Nakumulovaná „státní selhání“

Na druhou stranu:

- Vzestup asijských tygrů
- něco o rozvoji nám asi uniká...

Konzervativní obrat se promítl také do náhledu na rozvoj

- Zpochybnění „basic needs“ přístupu (2. pol. 70s)
- Přímé působení na chudé (jídlo, přístřeší a co je třeba k fyzickému přežití) nestačí
- Zlepšení zdravotnictví, školství atd. nelze zabezpečit v situaci rozsáhlých makroekonomických problémů

→ Důraz na
**makroekonomickou
stabilizaci**

Konzervativní obrat se promítl také do náhledu na rozvoj

Kritika se koncentrovala do tří oblastí:

- Přebujelý státní sektor a byrokracie
- Přílišný důraz na fyzický kapitál
- Státní zásahy do ekonomiky – kontroly, cla, kvóty, dotace,...

Neoliberalismus a rozvoj

- Konzervativní obrat spojen s **Washingtonským konsensem**
- V praxi našel odraz v **programech strukturálního přizpůsobení**

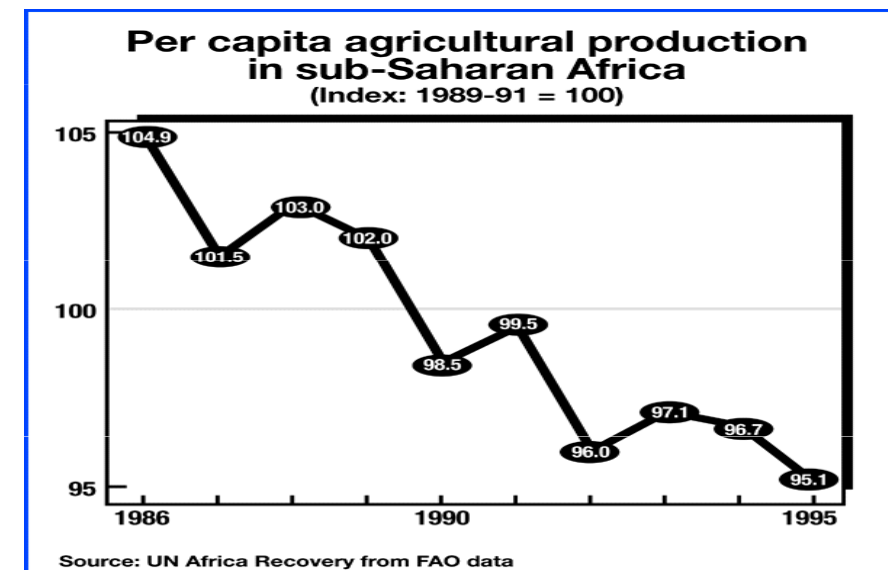
Washingtonský konsensus

Původní	Rozšířený
Fiskální disciplína	Odpovědné vládnutí
Změna priorit veřejných výdajů	Boj proti korupci
Daňová reforma	Flexibilní trhy práce
Finanční liberalizace	Zapojení do WTO
Konkurenceschopný a jednotný směnný kurz	Právní rámec finančního trhu
Liberalizace obchodu	Liberalizace FÚ PB („rozumné“)
Liberalizace FDI	Směnitelnost měn
Privatizace	Nezávislá CB
Deregulace	Sociální síť
Posílení vlastnických práv	Cílevědomé snižování chudoby

Zdroj: Dani Rodrik: *Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion?*

Programy strukturálního přizpůsobení - SAP

- země dostaly úvěry na nejdříve stabilizační a (akutní řešení krizí) a poté přizpůsobovací opatření
- pomoc a úvěry podmíněné realizací reformního programu
- kritika...

Kritika neoliberalismu

- Strukturální přizpůsobení selhalo?
- Trh nevyřeší vše, je zde prostor pro stát – zdravotnictví, vzdělání,...
- „Přizpůsobení s lidskou tváří“
- Odklon od podmínek k „ownership“ - Poverty Reduction Strategy Papers

„We want to shame the villagers into action...“

Rozvojové cíle tisíciletí

- přijaty v roce 2000
vymýcení extrémní chudoby a hladu
dosažení všeobecného základního vzdělání
podporovat rovnost mezi muži a ženami
snížení dětské úmrtnosti
zlepšení mateřské zdravotní péče
potírání HIV/AIDS, malárie a jiných nemocí
zajištění ekologické udržitelnosti
rozvoj globálního rozvojového partnerství

Vývoj jejich plnění...

Současný stav...

Současný stav – světová krize

- přichází po téměř dekádě úspěchu
- omezený přenos finanční krize do RZ – decoupling
- tři přenosové kanály – kapitál, směnné relace a pokles poptávky v rozvinutých zemích

